

КОЛЕСНІЧЕНКО В. В.,
кандидат юридичних наук, докторант
кафедри адміністративного права
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 347.12:303

СУТНІСТЬ ТА РИСИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Стаття присвячена проблемі визначення сутності та рис адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності. Ця сутність розкривається через використання юридичної конструкції «адміністративна юрисдикційна діяльність уповноважених суб'єктів владної компетенції (органів виконавчої влади, їх посадових осіб, прокурорів, адміністративних судів)». Виділено форми адміністративно-правового захисту прокурором права інтелектуальної власності

Ключові слова: адміністративно-правовий захист, право інтелектуальної власності, адміністративна юрисдикція, скарга, судове представництво.

Статья посвящена проблеме определения содержания и черт административно-правовой защиты права интеллектуальной собственности. Эта суть раскрыта через использование юридической конструкции «административная юрисдикционная деятельность уполномоченных субъектов властной компетенции (органов исполнительной власти, их должностных лиц, прокуроров, административных судов)». Выделены формы административно-правовой защиты прокурором права интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: административно-правовая защита, право интеллектуальной собственности, административная юрисдикция, жалоба, судебное представительство.

The article deals with determination of the content and features of administrative and legal protection of intellectual property rights. This essence is disclosed through the use of legal construction administrative jurisdictional activity authorized subjects domineering competence (executive bodies, their officials, prosecutors, administrative courts). Highlighted in the form of administrative and legal protection of intellectual property rights prosecutor.

Key words: administrative and legal protection of intellectual property law, administrative jurisdiction, the complaint, legal representation.

Вступ. Актуальність проблеми визначення сутності та ознак адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності обумовлена декількома чинниками, серед яких пріоритет має необхідність гарантування дієвої правозахисної діяльності реалізації цього конституційного права з боку державних інституцій. Посилення законодавчих гарантій захисту права інтелектуальної власності має спиратись на доктринальні положення, обґрунтування яких є результатом опрацювання існуючих наукових підходів і думок у галузі розвитку адміністративного права і процесу.

У наукових публікаціях з адміністративного права проблемі визначення поняття адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності не приділялась належна увага. Серед наукових досліджень на дисертаційному рівні доцільно відзначити роботу І. Г. Запорожець, присвячену характеристиці адміністративно-правових засад управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності [1], дисертацію О. М. Головкової, яка аналізувала питання

адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності [2], а також О. Ш. Чомахашвілі, присвячене питанню адміністративно-правового регулювання охорони прав на промислові зразки [3] та інших.

Таких напрацювань вкрай недостатньо, адже вчені аналізували тільки окремі аспекти адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності. Саме тому цілком логічне звернення до доктрини адміністративного права і процесу щодо формулювання базових категорій і понять – В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяка, І. П. Голосніченка, Є. В. Додіна, В. К. Дябло, В. К. Колпакова, Т. О. Коломоєць, І. О. Пахомова, А. О. Селіванова та інших вчених.

Постановка завдання. *Мета статті* полягає у обґрунтуванні визначення адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності та ознак такого захисту.

Результати дослідження. Аналізуючи питання про сутність адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності, не можна оминати наукову думку у частині, що стосується сутності контрольної діяльності уповноважених державних органів. На думку О. Ф. Андрійко, державний контроль як одна з основних функцій державного управління дає змогу отримувати достовірну й об'єктивну інформацію про фактичний стан справ на підконтрольному об'єкті, про стан виконання законів і державної дисципліни, про хід виконання відповідних рішень і рекомендацій; вживати оперативні заходи щодо запобігання, виявлення і припинення дій, які суперечать встановленим державою нормам. Вчена підкреслює, що органам державного контролю притаманне застосування владно-примусових заходів, спрямованих на приведення діяльності контрольованого суб'єкта у відповідність із прийнятими рішеннями та чинними нормами і правилами [4, с. 180].

Контрольна діяльність не полягає у притягненні винних до відповідальності і не є юрисдикційною. Так, характеризуючи державну діяльність, С. С. Алексєєв ще у 1963 році виділяв правотворчу, правовиконавчу та правозабезпечувальну. При цьому у межах правозабезпечувальної діяльності були виділені організаційна, контрольна-наглядова і правоохоронна діяльність [5, с. 72-73]. Названі такі головні правові форми здійснення функцій держави: правотворча, правоохоронна, контрольна-наглядова, інтерпретаційно-правова, засновницька (установча) діяльність [6, с. 82-83].

Таким чином, контроль та відповідну діяльність контролюючих органів у сфері інтелектуальної власності доцільно виокремити від охоронної і захисної діяльності, а юрисдикційні дії – віднести до правозахисних у сфері реалізації права інтелектуальної власності.

Виділення саме такого значення юрисдикційних дій ґрунтується на опрацюванні наукових підходів вчених щодо сутності категорій «юрисдикція», «адміністративна юрисдикція». Необхідність дослідження сутності цих категорій ґрунтується на необхідності визначення меж правозахисної діяльності у сфері інтелектуальної власності, кола адміністративних правовідносин щодо здійснення захисту права інтелектуальної власності, а також їх суб'єктного складу.

У сприйнятті сутності категорії «юрисдикція» існує декілька підходів. Насамперед, цей термін розкривається через його сприйняття як компетенції судів усіх судових юрисдикцій [7, с. 360]. Тому не випадково ст. 17 КАС України має назву «Юрисдикція адміністративних судів щодо вирішення адміністративних справ» [8].

Вчені також вказують на сприйняття терміну «юрисдикція» як кола питань, що уповноважені вирішувати органи державної влади чи установи держави [7, с. 360]. Останнє означає охоплення терміном «юрисдикція» інших правових категорій, таких як «компетенція», «повноваження». При цьому такому підходу не протирічить підхід вчених, які додають до переліку суб'єктів юрисдикції органи місцевого самоврядування, інші суб'єкти права та конкретизують перелік юрисдикційних повноважень правами щодо розгляду і вирішення правових спорів, справ про правопорушення, встановлення фактів, надання правових оцінок, застосування санкцій [4, с. 981]. Зазначений підхід можна охарактеризувати як такий, що передбачає сприйняття юрисдикції з позицій прийняття юридично владних рішень.

Можна вказати і про думку В. В. Лазарева відносно обмеження сприйняття юрисдикційної діяльності суто з позицій розгляду уповноваженими державними органами справ про правопорушення, прийняття по них рішення та застосування санкцій до порушників [9, с. 30-31].

Таким чином, сутність терміну «юрисдикція» розкривається через: а) компетенцію судів усіх юрисдикцій – цивільної, кримінальної, господарської, адміністративної (класичний підхід); б) діяльність судів чи самі суди; в) компетенцію державних органів щодо розгляду справ про правопорушення та прийняття по них рішення (вузький підхід); г) компетенцію з прийняття юридично владних рішень (широкий підхід).

Вказуючи про розкриття сутності категорії «адміністративна юрисдикція», можна навести думку О.Ф. Скакун, яка визначає адміністративну юрисдикцію як встановлену законодавством діяльність органів та посадових осіб щодо вирішення будь-яких спорів та застосування відповідних юридичних санкцій в адміністративному порядку, а саме – це справи про адміністративні правопорушення, про дисциплінарні проступки, вирішення скарг [10, с. 8]. Цьому підходу не протирічить підхід М.М. Тищенко. На думку вченого, яка підтримана і визнана у теорії адміністративного права, юрисдикційними адміністративними (адміністративно-юрисдикційними) провадженнями є: провадження у справах про адміністративні правопорушення; провадження щодо розгляду скарг громадян; дисциплінарні провадження щодо державних службовців [11, с. 506].

Наведені наукові підходи О.Ф. Скакун, М.М. Тищенко дозволяють вказати про те, що адміністративною юрисдикцією є така діяльність уповноважених державних органів (необов'язково тільки судів), яка здійснюється на підставі наявності факту порушення або юридичної справи і полягає у прийнятті рішення, обов'язкового до виконання тими, щодо кого вони спрямовані. Важливим моментом при цьому є виділення правовідновлювальної ролі адміністративної юрисдикції.

Також, виходячи з цього підходу, можна зазначити, що адміністративна юрисдикція – це завжди діяльність, результатом якої є прийняття індивідуального рішення, яке має правові наслідки. При цьому таке рішення приймається на підставі наявності факту порушеного права, внаслідок чого виникає спір про право чи вчиняється проступок (адміністративний або дисциплінарний), або особа звертається зі скаргою до органу державної влади чи органу місцевого самоврядування. Також слід зазначити про зв'язок адміністративної юрисдикції із правовим захистом, оскільки адміністративна юрисдикційна діяльність уповноважених державних органів, органів місцевого самоврядування являє собою ніщо інше, як реакцію держави на виникнення правового спору чи порушення права.

У цьому контексті викликає зацікавленість досвід Російської Федерації щодо діяльності судів по інтелектуальних справах. Такі суди, як суди першої інстанції, розглядають:

– справи про оспорювання нормативно-правових актів федеральних органів виконавчої влади, які стосуються прав і законних інтересів заявника у галузі правової охорони результатів інтелектуальної власності і засобів індивідуалізації;

– справи по спорах про надання або припинення правової охорони результатів інтелектуальної діяльності та прирівняних до них засобів індивідуалізації юридичних осіб, товарів, послуг та підприємств (за виключенням об'єктів авторських і суміжних прав, топологій інтегральних мікросхем), в тому числі: про оспорювання ненормативних правових актів, рішень, дій (бездіяльності) федерального органу виконавчої влади по інтелектуальній власності, федерального органу виконавчої влади по селекційним досягненням та їх посадових осіб, а також органів, уповноважених урядом Російської Федерації розглядати заявки на видачу патентів на таємні винаходи; про оспорювання рішень федерального антимонопольного органу про визнання недобросовісною конкуренцією дій, пов'язаних із набуттям виключного права на засоби індивідуалізації юридичної особи, товарів, робіт, послуг та підприємств [12, с. 194].

Таким чином, законодавством Російської Федерації передбачено реалізацію судами функції захисту права інтелектуальної власності, порушення якого відбувається у публічно-правових відносинах за обов'язкової участі органу виконавчої влади, а також органів із делегованими виконавчою владою повноваженнями.

Кодексом адміністративного судочинства України [13] передбачено юрисдикцію адміністративних судів щодо розгляду і вирішення спорів фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових ак-

тів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності (п. 1 ч. 2 ст. 17); спорів між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень (п. 3 ч. 2 ст. 17); спорів, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів (п. 4 ч. 2 ст. 17). Перелічені категорії спорів можуть стосуватись питань захисту права інтелектуальної власності в адміністративних судах.

Звернення до результатів судової практики в адміністративних судах свідчить про існування справ, пов'язаних із оскарженням нормативно-правових актів – наказів Міністерства освіти і науки України (ухвала Вищого адміністративного суду України від 20.12.2011 № К-37806/10 «Про визнання нечинними пунктів Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель», ухвала Київського Апеляційного адміністративного суду від 10.09.2010 № 3/670 «Про оскарження окремих пунктів Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України 15 березня 2002 року № 197», постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 28.07.2009 № 3/670 «Про оскарження Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України 15 березня 2002 року № 197» та інші).

Вчені (В.Б. Авер'янов, Ю. О. Дмитрієв, І. О. Полянський, Є. В. Трофімов, О. І. Харитонova та інші [11, с. 171-173; 14, с. 65-66; 15]) коло адміністративно-правових відносин не обмежують владовідносинами, але підкреслюють взаємозв'язок і взаємодію між суб'єктами таких відносин через реалізацію суб'єктивних прав і обов'язків, встановлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами. Зазначене є підставою включення в поняття адміністративно-правового захисту відносин у сфері відправлення адміністративного судочинства як тих, сутність яких визначається рівністю сторін, а підставою є спір про право.

До адміністративно-правових відносин щодо здійснення захисту права інтелектуальної власності доцільно віднести відносини за участі прокурора. Така пропозиція ґрунтується на приписах ч. 1 ст. 12 Закону України «Про прокуратуру» [16], якою визначено, що прокурор розглядає заяви і скарги про порушення прав громадян та юридичних осіб, крім скарг, розгляд яких віднесено до компетенції суду.

Серед звернень до органів прокуратури слід виділити скаргу – звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, інших осіб, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, службових осіб. Скарги вирішуються лише у випадках, передбачених ч. 1 ст. 12, ст. 21 і ч. 2 ст. 36-1 Закону України «Про прокуратуру, з дотриманням вимог, визначених у Рішенні Конституційного Суду від 11 квітня 2000 року № 4 рп / 2000 [17]. Так, відповідно ч. 2 ст. 36-1 Закону України «Про прокуратуру», підставою представництва в суді інтересів громадянина є його неспроможність через фізичний стан, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження. Наявність таких підстав має бути підтверджена прокурором шляхом надання суду відповідних доказів.

Таким чином, адміністративно-правовий захист прокурором права інтелектуальної власності може здійснюватись: а) при розгляді скарг громадян; б) у формі представництва в суді інтересів певної категорії громадян. Останнє стосується, у першу чергу, представництва в адміністративних судах.

Спираючись на думку М. М. Тищенка щодо віднесення проваджень з розгляду скарг громадян до адміністративно-юрисдикційних проваджень [11, с. 506], можна віднести прокурора до складу суб'єктів таких проваджень і зазначити про здійснення ним адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності у формі такого провадження.

Серед способів адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності, який здійснюється у позасудовому порядку, слід віднести провадження з розгляду заперечень проти рішення Державної служби інтелектуальної власності щодо набуття прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Таке провадження здійснюється відповідно наказу Міністерства освіти і науки України

від 15.09.2003 № 622 «Про затвердження Регламенту Апеляційної палати Державного департаменту інтелектуальної власності» [18]. Таке провадження здійснюється Апеляційною палатою з розгляду заперечень проти рішень Державної служби інтелектуальної власності України як колегіальним органом для розгляду заперечень проти рішень Державної служби щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності та заяв щодо визнання знака добре відомим в Україні. Правозахисний характер провадження щодо розгляду заперечень визначається сутністю рішень, які приймаються внаслідок здійснення провадження і мають правообмежувальний або заборонний характер.

Висновки. Таким чином, *адміністративно-правовим захистом права інтелектуальної власності* доцільно вважати адміністративну юрисдикційну діяльність уповноважених суб'єктів владної компетенції (органів виконавчої влади, їх посадових осіб, прокурорів, адміністративних судів) щодо припинення порушень вказаного права, внаслідок яких було завдано шкоду законним інтересам набувачів такого права, притягнення винних до адміністративної відповідальності, відновлення порушеного права, застосування правообмежувальних та заборонних заходів, а також відправлення правосуддя у справах адміністративної юрисдикції, предмет яких стосується скарг на дії (бездіяльність) суб'єктів владних повноважень у сфері інтелектуальної власності.

До рис адміністративної правозахисної діяльності щодо права інтелектуальної власності доцільно віднести: виникнення у процесі правореалізації суб'єктами владної компетенції; об'єктами адміністративної правозахисної діяльності є поведінка особи, яка завдає шкоди належній реалізації права інтелектуальної власності; полягає у припиненні порушень права інтелектуальної власності, створенні умов щодо притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, вирішенні публічно-правових спорів при реалізації права інтелектуальної власності, а також у відновленні порушеного права, застосуванні правообмежувальних та заборонних заходів.

Список використаних джерел:

1. Запорожець І.Г. Адміністративно-правові засади управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / І.Г. Запорожець. – Х., 2006. – 21 с.
2. Головкова О.М. Адміністративна відповідальність за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О.М. Головкова. – Ірпінь, 2009. – 22 с.
3. Чомахашвілі О.Ш. Адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О.Ш. Чомахашвілі. – Ірпінь, 2008. – 21 с.
4. Великий енциклопедичний юридичний словник [Текст] / за ред. Ю.С. Шемшученка. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2012. – 1020 с.
5. Алексеев С.С. Общая теория социалистического права : Введение. Сущность социалистического права. Курс лекций : учеб. пособие : вып. 1. / С.С. Алексеев. – Свердловск : Сред.-Урал. кн. изд-во, 1963. – 265 с.
6. Загальна теорія держави і права : підруч. / [М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Рогачова та ін.]; за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – 432 с.
7. Сучасна правова енциклопедія [Текст] / за заг. ред. О. В. Зайчука. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.
8. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – № 35-36. – 37. – ст. 446.
9. Общая теория права и государства : учебник / под ред. В.В. Лазарева. – М. : Юристъ, 2001. – 520 с.
10. Юридический научно-практический словарь-справочник (основные термины и понятия) [Текст] / под общей ред. О.Ф. Скаун. – Х. : Эспада, 2007. – 488 с.
11. Адміністративне право України. Академічний курс [Текст] : підручник : у 2 т. Т. 1 / ред. колегія: В.Б. Авер'янов та ін. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2007. – 592 с.

12. Волков А.М., Дугенец А.С. Административное право : учебник / А.М. Волков, А.С. Дугенец. – М. : ИД «ФОРУМ»: ИНФОРА-М, 2013. – 288 с.
13. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – № 35-36. – 37. – ст. 446.
14. Дмитриев Ю.А. Административное право : учеб. / Ю.А. Дмитриев, И.А. Полянский, Е.В. Трофимов. – М. : Эксмо, 2009. – 928 с.
15. Харитонов О.І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.І. Харитонов. – О., 2004. – 36 с.
16. Про прокуратуру : Закон України від 05.11.1991 № 1789-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53 (31.12.91). – Ст. 793.
17. У справі за конституційним поданням Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 86 Конституції України та статей 12, 19 Закону України «Про статус народного депутата України»: Рішення Конституційного Суду України від 11.04.2000 № 4-рп/2000. – // Офіційний вісник України. – 2000. – № 16 (05.05.2000). – ст. 679.
18. Про затвердження Регламенту Апеляційної палати Державного департаменту інтелектуальної власності: наказ Міністерства освіти і науки України від 15.09.2003 № 622 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 40 (17.10.2003). – Ст. 2148.

МАРЧУК В. І.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри адміністративного
та інформаційного права
Інституту права та психології
(Національний університет
«Львівська політехніка»)

УДК 342.924

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ДОГОВІР ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено реалізації державними органами своїх владних повноважень шляхом укладення адміністративних договорів. Це багатосторонній акт, за допомогою якого виникають, змінюються або припиняються взаємні права й обов'язки сторін.

Ключові слова: адміністративне право, адміністративний договір, державне управління, виконавча влада, права та обов'язки сторін, публічна влада, Конституція України.

Статья посвящена реализации государственными органами своих властных полномочий путем заключения административных договоров. Это многосторонний акт, с помощью которого возникают, изменяются или прекращаются взаимные права и обязанности сторон.

Ключевые слова: административное право, административный договор, государственное управление, исполнительная власть, права и обязанности сторон, публичная власть, Конституция Украины.

